

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 172.15:314.15:323.1(497.1+497.12)
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

MARTINA PLANTAK
DOBA Business School,
IRSA – Institute for developmental
and strategic analysis
martina.plantak@doba.si

Primljeno: 10. 06. 2025.
Prihvaćeno: 15. 10. 2025.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/ygjwrcevy>

GORAN BANDOV
Sveučilište u Zagrebu,
gbandov@unizg.hr

IZAZOVI SUVREMENIH DRŽAVA. MIGRACIJE. KONSTRUKCIJA DRUGOGA. NESLOVENC I.

Rad analizira odnos slovenskog društva prema migrantima s prostora bivše Jugoslavije, s posebnim osvrtom na pitanja nacionalnog identiteta, migracijskih politika, medijskog diskursa i javnog mnijenja. U središtu analize nalazi se koncept *Neslovenaca* – pojam koji obuhvaća imigrante iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore i Kosova, koji su često percipirani kao kulturno i društveno značajno drugačiji od etničkih Slovenaca.

Povijesni pregled migracijskih tokova pokazuje kako je Slovenija, zahvaljujući svojoj ekonomskoj razvijenosti, bila česta destinacija za ekonomske migrante iz manje razvijenih jugoslavenskih regija. S vremenom, ti su migranti postali značajan dio društvene strukture, no njihova integracija ostala je površna. Dominantni narativi slovenskog nacionalizma, osobito nakon neovisnosti, definirali su slovenski identitet u opoziciji prema "Balkanu", koji je simbolički povezan s neredom i izostankom civiliziranosti.

Rad nadalje analizira medijski diskurs kroz prikaz *Neslovenaca* u medijima koristeći negativne stereotipe: kao kriminalce i remetitelje društvenog poretka. Istraživanja javnog mnijenja potvrđuju perzistentne predrasude i etničku distancu jednog dijela slovenske javnosti, dok su institucionalne politike integracije često selektivne ili neimplementirane u praksi. Zaključno, rad ukazuje na potrebu de-

konstrukcije nacionalnog identiteta koji se temelji na isključivanju te na potrebu promoviranja inkluzivnijeg i pluralističkog shvaćanja slovenskog društva.

Ključne riječi: Slovenija; Neslovenci; Balkan; antibalkanizam; nacionalizam.

1. UMJESTO UVODA – KRATKI POVIJESNI PREGLED – SLOVENCI I NESLOVENCI U SLOVENIJI

Iako je Slovenija kroz povijest pripadala najrazvijenijim dijelovima bivše države, politička i ekonomska situacija u Sloveniji nakon Drugog svjetskog rata dodatno se poboljšala te je slovenski standard bio i do nekoliko puta iznad nekih dijelova bivše Jugoslavije.

Kako su se tadašnja jugoslavenska politika i gospodarstvo temeljili na socijalizmu i načelu samouprave te ideologiji bratstva i jedinstva svih naroda bivše federacije, Slovenija se našla u vrlo nezavidnom ekonomskom položaju, jer je kao najrazvijenija republika, morala davati značajni dio svojih prihoda manje razvijenim dijelovima tadašnje jugoslavenske federacije. Isto tako, upravo je njezin ekonomski razvoj doveo do velikih migracija unutar Jugoslavije, koje su se počele intenzivirati nakon 1950-tih.

Kao i u nizu drugih država svijeta, migracijski tokovi na jugoslavenskom prostoru gotovo su neodvojivi od njezine povijesti. Tijekom vremena, te su migracije mijenjale etnički sastav stanovništva u Jugoslaviji.¹ Osnovni tip migracije u Jugoslaviji bio je uzrokovan ekonomskim čimbenicima migracije, što se može najjednostavnije promatrati usporedbom ekonomskog razvoja teritorija emigracije i teritorija imigracije, s poznatim smjerom iz manje razvijene sredine u razvijeniju.

Drugi značajni čimbenik migracije unutar prostora bivše Jugoslavije bila je urbanizacija, preseljenje iz ruralnih u urbana naselja, gdje, osim ekonomskih, djeluju i drugi čimbenici socijalne i psihološke prirode.² Također je važno uzeti u obzir da je stanovništvo Jugoslavije bilo vrlo heterogeno po svom etničkom sastavu. Jugoslavicima su naseljavali prvenstveno južnoslavenski narodi: Crnogorci, Hrvati, Makedonci, Muslimani, Slovenci i Srbi. Uz njih, Jugoslavija je bila dom i nizu etničkih zajednica, između ostalih Albancima, Bugarima, Česima, Mađarima, Romima, Rusinima, Slovacima, Ukrajincima, Talijanima i Vlasima. Uz sve pobrojane, također, jedan dio građana se identificirao kroz jugoslavenski identitet, koji se smatrao nadnacionalnim identitetom.³

¹ Ruža PETROVIĆ, *Migracije u Jugoslaviji i etnički aspekt*, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1987., 9.

² *Isto*, 15.

Dok su početne migracije jugoslavenskog stanovništva u Sloveniju bile vrlo skromne, 1950-tih dolazi do povećanja imigracija. Nakon popisa stanovništva 1953. godine, Slovenija je bilježila 2,6% udio strane imigrantske populacije u ukupnom broju stanovništva.⁴ Uz to, postojala je značajna razmjena stanovništva između Slovenije i Hrvatske, tako da je Slovenija postala važnija imigracijska meta za Hrvate, dok su se drugi narodi bivše Jugoslavije tek kasnije počeli naseljavati u Sloveniju. Primjerice, u usporedbi s Bosnom i Hercegovinom, udio imigranata iz Hrvatske (63,5%) bio je čak šest puta veći od udjela imigranata iz Bosne i Hercegovine u tom početnom razdoblju nakon Drugog svjetskog rata.⁵

Ipak, to su tek bili počeci ozbiljnijih migracija prema Sloveniji. Masovna imigracija 1970-ih bila je fenomen s kojim se slovenska sredina susrela prvi put u povijesti. Imigranti su bili stranci za novu sredinu – stranac u nacionalnom tijelu. To se možda najbolje može okarakterizirati izjavom slovenskog pjesnika Ivana Cankara prilikom pokušaja objašnjenja jugoslavenstva, rekavši: "Mi smo braća po krvi, po jeziku barem rođaci, a prema kulturi koja je plod stoljeća odvojenog odgoja, mnogo smo straniji jedni drugima nego što je naš gorenjski seljak Tirolcu, ili gorički vinar Furlanu".⁶

Nakon prilično mirnih migracijskih tokova u 1980-ima, intenzivnih prvenstveno zbog stalnog rasta zaposlenosti i niske stope nezaposlenosti u Sloveniji, od 1988. godine situacija se drastično promijenila. S velikim političkim promjenama i raspadom jedinstvenog jugoslavenskog tržišta, kao i snažnom etničkom homogenizacijom stanovništva u pojedinim republikama, porastom nacionalizama i prvim međuetničkim sukobima (Kosovo), cijela jugoslavenska slika zajedno s migracijskim tokovima postaje značajno turbulentnija te nastaju i drugi uzroci migracija. Uz to, krajem 1980-ih doneseni su zakoni koji su omogućili poduzetništvo i mogućnost otpuštanja radnika zbog stečaja ili kao tehnološki višak.

Tijekom tog vremena, mnogi imigranti iz bivše Jugoslavije emigrirali su iz Slovenije, što bilježe službeni podaci o deložacijama u tada još jedinstvenoj državi.⁷

³ Isto, 29.

⁴ Damir JOSIPOVIČ, *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, Založba ZRC, Ljubljana, 2006., 232-233.

⁵ Isto, 232-233.

⁶ Miran KOMAC, "Varstvo novih narodnih skupnosti v Sloveniji", u: Miran KOMAC (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 49.

⁷ Danilo DOLENC, *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio geografski učinki: magistrsko delo*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Ljubljana, 2003.; Miran KOMAC, "Mediji in "nove" narodne skupnosti", u: Miran KOMAC (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 85.

Za to razdoblje vrlo je značajan fenomen emigracije ekonomskih migranata iz zemalja bivše Jugoslavije u Sloveniju i povratak Slovenaca iz tih zemalja u Sloveniju.⁸

Popis stanovništva iz 1991. bio je posljednji jugoslavenski popis. Republike su ih provodile samostalno i također su zasebno objavljivale rezultate. U usporedbi s popisom iz 1981., ukupan broj imigranata iz bivše Jugoslavije (153 586) povećao se za 41 674 tijekom deset godina.⁹ Odnosi među imigrantima s obzirom na etničku pripadnost ostali su otprilike isti kao i 1981. Udjeli tri najveće etničke skupine (Hrvati, Slovenci i Srbi) neznatno su se smanjili, dok se udio Muslimana i Albanaca povećao. Pri tom treba spomenuti kako su migranti iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine predstavljali najznačajnije skupine migranata u Sloveniju do 1991.¹⁰

Prema Dolencu, ovo razdoblje karakterizirali su sljedeći migracijski okviri: 1. Imigranti iz manje razvijenih područja (Kosovo i Makedonija); 2. Izbjegllice iz ratom razorenih područja na teritoriju bivše Jugoslavije (uglavnom iz Bosne i Hercegovine); 3. Ilegalni ekonomski migranti iz Turske, Bliskog istoka i Azije; 4. Albanci s Kosova i Makedonije dominirali su tokovima s područja bivše Jugoslavije, pokušavajući doći do zapadnoeuropskih zemalja preko Slovenije.¹¹

Posebno su izbjeglice i prisilni imigranti drastično promijenili demografsku sliku Slovenije u tom razdoblju. Zbog eskalacije sukoba u Hrvatskoj već 1991. godine otprilike 30 000 Hrvata izbjeglo je u Sloveniju (kasnije se većina vratila u Hrvatsku); širenjem rata na Bosnu i Hercegovinu, mnogi građani BiH slijedili su hrvatski primjer.¹²

Popis stanovništva iz 2002. označio je prekretnicu u povijesti popisa stanovništva u Sloveniji iz niza razloga.¹³ Bio je to prvi popis stanovništva nakon uspostave neovisnosti Slovenije, s jednogodišnjim zakašnjenjem. U tom popisu je korištena nova definicija stanovništva, što je otežalo retrospektivne usporedbe (promijenili su se statusi stanovništva te stanovništva sa ili bez slovenskog državljanstva). Uz to, u tom se popisu promijenio režim prikazivanja i prikupljanja podataka popisa te je imigracija prikazana samo na državnoj razini, što je onemogućilo detaljniju usporedbu.

U tom razdoblju je primjetan povećani udio Bošnjaka i Albanaca. Udio Hrvata se smanjio za više od trećine, udio Srba za oko petinu, a udio Crnogoraca za polovicu. Iako se broj migracija nastavio povećavati posljednjih desetljeća, to ne utječe snažnije na etničku strukturu. Radi se o ispreplitanju nekoliko procesa: imigracije,

⁸ Danilo DOLENC, *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio geografski učinki*.

⁹ Damir JOSIPOVIČ, *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, 247-248.

¹⁰ Isto, 248.

¹¹ Danilo DOLENC, *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio geografski učinki*.

¹² Natalija VREČER, *Integracija kot človekova pravica – Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana, 2007.

¹³ Damir JOSIPOVIČ, *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, 249.

manje-više prikrivene asimilacije, krize etničke identifikacije i neodređenosti u popisu stanovništva iz 2002., a također i u stereotipnim predstavama u slovenskoj javnosti.¹⁴

Slovenija je tijekom posljednjih desetljeća postala jedno od važnijih imigracijskih odredišta u srednjoj i jugoistočnoj Europi. Iako su migracije isprva bile vezane uz prostor bivše Jugoslavije, sve je izraženiji dolazak migranata iz neeuropskih zemalja, što će slovenske integracijske politike suočiti s novim izazovima. Broj stranih rezidenata porastao je s 156 351 u 2020. na 203 273 u 2024., što čini gotovo 30% rasta.¹⁵ I dalje dominiraju migranti iz Jugoistočne europske regije (oko 78%), no udio doseljenika iz drugih dijelova svijeta porastao je s 5,4% na 12,7%.¹⁶ Uz radne migracije, sve značajniji su i humanitarni razlozi, studiranje i spajanje obitelji. Demografski podaci potvrđuju ovu dinamiku: broj stanovnika porastao je sa 2 050 189 u 2011. na 2 108 977 u 2021.,¹⁷ a udio stranih državljana narastao je s 2,6% (1953.) na 8% (2021.).¹⁸ U istom razdoblju udio slovenskih državljana spustio se na, i nadalje vrlo visokih, 92,5%.¹⁹ Ovi podaci odražavaju dugoročne migracijske procese započete još u doba socijalističke Jugoslavije.

Kako Bučar-Ručman objašnjava, migracije unose određenu dozu dinamike u trenutne omjere etničkih identiteta.²⁰ U prostor u kojem već postoji uspostavljeni identitet, iznenada ulaze pojedinci kojima pripadnici većine često ne dopuštaju da budu uključeni u takozvanu skupinu "mi" ili im otvoreno pripisuju pripadnost drugim manje vrijednim kolektivnim identitetima. Upravo ta Drugost kasnije može dovesti do ksenofobije, diskriminacije i percipirane inferiornosti određenih etničkih skupina.²¹

2. STAVOVI SLOVENSKOG DRUŠTVA PREMA IMIGRACIJSKIM PROCESIMA

Opće je prihvaćeno kako su nam u našem okruženju neki ljudi draži, a neki manje. To isto vrijedi i za šire zajednice, etničke, religijske ili jezične primjerce. Ista se pojava može zamijetiti i na razini nacija i država. Moglo bi se reći kako u svakoj

¹⁴ Isto, 251.

¹⁵ SURS – Statistični urad Republike Slovenije, Mednarodne migracije in prebivalstvo po državljanstvu, 2020–2024, 2025.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Damir JOSIPOVIČ, *Učinki priseljavanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, 2006.; SURS - Statistični urad Republike Slovenije, 2025.

¹⁹ Eurydice, National system overview on education systems in Europe – Slovenia 2022/23.

²⁰ Aleš BUČAR-RUČMAN, *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez mejo stereotipov in predsodkov*, ZRC SAZU, Ljubljana, 2014.

²¹ Isto.

državi i društvu postoje etničke skupine i migranti koje domaća zajednica preferira i oni koji nisu u tom preferiranom krugu; grublje rečeno – oni migranti koji su poželjni i oni koji nisu.

Nekako je uobičajeno razmišljanje kako će migranti iz ekonomski razvijenijih zemalja uvijek biti bolje prihvaćeni u zemlji imigracije od onih koji dolaze iz manje razvijenih područja. Na primjeru Slovenije, prema rezultatima istraživanja građani Slovenije najviše cijene migrante, koji se smatraju dijelom visokokvalificirane radne snage, koji mogu doprinijeti većem gospodarskom razvoju i konkurentnosti Slovenije na stranim tržištima.²² S druge strane, isto istraživanje bilježi kako je slovensko javno mnijenje uglavnom nesklono izbjeglicama, tražiteljima azila i migrantima iz bivše Jugoslavije.²³

Kako bi mogli promatrati razvoj raspoloženja slovenske javnosti prema migrantima, za potrebe ovog rada su analizirani rezultati slovenskog javnog mnijenja i sličnih analiza provedenih u proteklim desetljećima, pozivajući se na knjigu "Imigranti: Studije o imigraciji i integraciji u slovensko društvo".²⁴ Ove analize i dobiveni rezultati pomoći će daljnjoj raspravi, jer pružaju uvid u opće slovensko javno mnijenje o imigrantima iz drugih republika bivše Jugoslavije prije neovisnosti.

Kako Komac objašnjava, pripadnici drugih naroda tretirani su kao došljaci koji se trebaju što prije prilagoditi životu u Sloveniji, naučiti slovenski jezik i koristiti ga u javnosti.²⁵ Drugačiji nastupi i ponašanje u javnosti smatrani su "južnjačkim" macho nastupom, možda čak i provokacijom. U određenom razdoblju postojalo je mišljenje da imigranti ugrožavaju slovensku naciju. Rezultati empirijskih istraživanja provedenih 1970-ih, 1980-ih i 1990-ih pokazuju negativan stav Slovenaca prema imigraciji radnika iz drugih republika.²⁶

Kako Komac dalje objašnjava, u istraživanju slovenskog javnog mnijenja provedenom 1970./71., prije početka velikog imigracijskog vala, Slovenci su pitani je li imigracija iz drugih republika u Sloveniju dobra, a dobiveni su sljedeći odgovori. Izvorno pitanje bilo je: "Posljednjih godina sve više ljudi iz drugih republika radi u Sloveniji. Mislite li da je to uglavnom dobro ili loše?" Samo trećina ispitanika smatra da je imigracija uglavnom dobra s ekonomskog gledišta, jer su ti migranti radili

²² Simona ZAVRATNIK, Ana KRALJ, Zorana MEDARIĆ i Blaž SIMČIČ, *Migracije, integracija in multikulturalnost-kontekstualizacije sodobnih migracij skozi javno mnenje: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta. Integracijske politike - vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa*, Univerza na Primorskem, Koper, 2008.

²³ Simona ZAVRATNIK, "Sodobne migracije v mnenjih slovenske javnosti", *Dve domovini*, 2011., 55-71.

²⁴ Miran KOMAC (2007b), "Varstvo novih narodnih skupnosti v Sloveniji", u: Miran Komac (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 35-65.

²⁵ *Isto*, 47.

²⁶ *Isto*, 47.

poslove koje Slovenci nisu htjeli raditi, dok je ostatak ispitanika izjavio da migranti oduzimaju poslove Slovencima, da su lijeni i da Slovenci uvijek imaju problema s njima.

Rezultati pokazuju da su, osim radnih mjesta, ugroženi i neki elementi nacionalnog identiteta –prvenstveno slovenski jezik. Ipak, Komac naglašava da prijetnja jeziku ovisi o dosljednosti njegove upotrebe u privatnom i javnom životu, a i u komunikaciji s imigrantskim stanovništvom. "Ako su se pripadnici većinskog naroda prilagodili jeziku dolazećeg stanovništva, to se ne može pripisati imigrantskim zajednicama. Međutim, došljaci su jezik okoline naučili tek sporo, mnogi s velikom odbojnošću, što su Slovenci posebno zamjerali".²⁷

Iz svih istraživanja provedenih 1980-ih, kada ekonomska kriza snažno kuca na vrata bivše Jugoslavije. Problem teškog zapošljavanja odražavao se i u stavovima ispitanika prema imigraciji i imigrantima u Sloveniji, jer su odgovori ispitanika unutar slovenske javnosti negativni prema imigrantima iz drugih zemalja Jugoslavije.²⁸ Ova percepcija je u skladu s vizijom vlasništva nad slovenskom državom: Slovenija je država slovenskog naroda (etničkih Slovenaca) i dvije tradicionalne manjine, talijanske i mađarske, kojima je dan odgovarajući skup "kompenzacijskih" prava. Ostali "Neslovenci" trebali bi se prilagoditi životu u slovenskom okruženju, naučiti slovenski jezik i koristiti ga u svakodnevnom životu u javnosti.²⁹

Zanimljivo je i istraživanje iz 1990. godine, u kojem su ispitanici pitani koja prava Ustav treba priznati od države priznatim autohtonim nacionalnim manjinama u Sloveniji, a koja etničke skupine koje su imigrirale u Sloveniju, a nisu dobile status manjinskih zajednica (između ostalog, Hrvati, Srbi, Albanci, Muslimani). Dobiveni rezultati ukazuju kako slovenska javnost strogo razlikuje skup posebnih manjinskih prava koja bi trebali uživati pripadnici pojedinih manjinskih kategorija. Dok skup posebnih manjinskih prava za pripadnike "klasičnih" manjina ne djeluje upitno za ispitanike, odgovori odražavaju vrlo selektivni pristup dodjeli manjinskih prava pojedinim zajednicama poput primjerice hrvatskoj. Ona s druge strane, istovremeno zadovoljava oba statusa – i status autohtone manjine i status imigranata, kao što je to primjerice i u slučaju Austrije i Italije za pripadnike hrvatske zajednice, jer su se pripadnici hrvatske zajednice u raznim vremenima doseljavali na područja spomenutih država te jedan dio te zajednice u tim državama ispunjava objektivne kriterije koji su predviđeni za ostvarivanje statusa manjinske zajednice.

Toš zaključuje da "postoji sve izraženija razlika između drugačijeg, drugog i stranog. To poprima negativnu konotaciju u izražavanju nacionalne netolerancije, u nijekanju jednakih ljudskih prava u okolišu, a u pojedinačnim slučajevima čak i u

²⁷ Isto, 50.

²⁸ Isto, 50.

²⁹ Isto, 52.

agresivnom nacionalizmu".³⁰ Slično tome, slijedeći rezultate istraživanja slovenskog javnog mnijenja iz 1992., na pitanje tko je najviše ugrožavao slovensku sigurnost, većina ispitanika smatrala je da su imigranti iz bivše Jugoslavije najveća prijetnja.³¹

Također, i recentna istraživanja utvrđuju kako su migranti i osobe neslovenskog podrijetla u Sloveniji izloženi diskriminaciji – osobito u području zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, zdravstva i kontakta s institucijama. Primjerice, Kogovšek Šalamon utvrđuje kako se migracije sve više tretiraju kao sigurnosno pitanje, što dovodi do njihove kriminalizacije i jačanja ksenofobije.³² Uz to, u izvještaju *Migration and Integration from a Gender Perspective in Slovenia*, Samar Zughool naglašava kako migrantkinje često trpe višestruku diskriminaciju na osnovi spola, vjere (primjerice zbog nošenja hidžaba) ili dobi.³³ Uz pitanje diskriminacije, ključni je izazov pitanje integracije migranata. Slovenske sociologinje Dežan i Sedmak su provele istraživanje kako škole u Sloveniji uključuju djecu migranata, a u zaključku istraživanja ističu kako je posebni problem što su integracijske smjernice neobvezujuće i financijski nesigurne.³⁴

S druge strane, slovenska Vlada svjesna je ključnih izazova integracije migranata te svoje integracijske politike usmjerava na usvajanje jezičnih vještina migranata, smatrajući kako je upravo učenje slovenskog jezika ključni uvjet za uključivanje migranata u slovensko društvo.³⁵ Novi pristup, predstavljen u studenom 2023., ističe jezičnu kompetenciju kao temelj za pristup tržištu rada, obrazovanju i javnim uslugama. Uredba o integraciji stranaca (2012.) definira institucionalnu podršku kroz tečajevne jezika, građansko obrazovanje i posebne programe za ranjive skupine. Strategija dodatno jača ove mjere poboljšanjem kvalitete tečajeva i povezivanjem jezičnog obrazovanja s građanskom orijentacijom i interkulturalnom prilagodbom.³⁶ Zavod za zapošljavanje daje smjernice poslodavcima kako kroz mentorstvo, obuku i informativne pakete što lakše integrirati strane radnike u poslovnu okolinu.³⁷ Ipak, unatoč razvijenom sustavu, jezične i kulturne barijere i dalje otežavaju punu integraciju, iako Slovenija uglavnom slijedi EU standarde.

Kobolt, koja je usporedila rezultate prethodnih istraživanja s drugim zemljama, zaključuje kako rezultati pokazuju (ne)toleranciju Slovenaca i visok indeks etnocen-

³⁰ Niko TOŠ i sur, *Slovensko javno mnenje*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1999., 59.

³¹ Miran KOMAC (2007b), *Varstvo novih narodnih skupnosti v Sloveniji*, 50.

³² Neža KOGOVIŠEK ŠALAMON, "Crimmigration in Slovenia", *Dve domovini*, 2020.

³³ Samar ZUGHOOL, *Migration and Integration from a Gender Perspective in Slovenia*, Zavod Povod, 2021.

³⁴ Lucija DEŽAN i Mateja SEDMAK, "Policy and Practice: The Integration of (Newly Arrived) Migrant Children in Slovenian Schools", *Annales, Series Historia et Sociologia*. 2020.

³⁵ Government of the Republic of Slovenia, "Integration strategy: Knowledge of the Slovenian language is the first condition for successful integration", Ljubljana, November 10, 2023.

³⁶ *Isto*.

³⁷ Employment Service of Slovenia, *Integration of foreign workers*, 2024.

trizma i ksenofobije u usporedbi s drugim zemljama.³⁸ Ističe kako se radi o diskriminaciji Drugih (prema spolu, rasi, jeziku, državnosti) i diskriminaciji Drugosti (način života, vjerska uvjerenja, seksualna orijentacija).³⁹

Također, možemo zamijetiti kako i suvremeno slovensko javno mnijenje proživljava izmjene. U sklopu istraživanja "Migracije, integracija i multikulturalizam – kontekstualizacije suvremenih migracija kroz javno mnijenje", na reprezentativnom uzorku od 838 ispitanika, zaključuje se da integracija migranata na tržište rada izaziva barem djelomičnu nelagodu i osjećaj prijete, te da, s obzirom na geografski položaj migranata, ispitanici žele ograničiti migracije, a samo imigracija iz starih država članica EU trebala bi se održati na istoj razini.⁴⁰ Dok s jedne strane ispitanici smatraju kako treba poticati imigraciju Slovenaca iz inozemstva, kao i etnički i kulturno ravnopravnih, oni vjeruju da imigracijska politika za tražitelje azila ili migrante iz trećih zemalja treba biti stroža i restriktivnija. Međutim, zanimljivo je zamijetiti kako su ispitanici istovremeno podržali tvrdnju da Slovenija treba težiti otvorenom, tolerantnom i multikulturnom društvu te da migranti doprinose stvaranju multikulturnog okruženja.

3. EUROPSKA VS. BALKANSKA KULTURA

U ovom radu "Balkan" se ne shvaća kao puki geografski pojam, već kao onaj koji označava uključivu kulturnu zajednicu, široko definiranu zajedničkim nasljeđem, isprepletenim tradicijama i specifičnom ulogom periferije u odnosu na Zapadnu Europu. Geografski i kulturno, Balkan uključuje Bugarsku, Sjevernu Makedoniju, Srbiju, Kosovo, Crnu Goru, Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Sloveniju, Grčku, Rumunjsku i Tursku, jer te zemlje dijele isprepletenu sociokulturno nasljeđe i moderne trendove, s nekim zajedničkim (kulturnim) strukturama osjećanja.⁴¹ Iako je istovremeno neupitno, i kako sva ta društva imaju niz aspekata svojih etničkih identiteta koji su se drugačije razvili i unikatni su prema ostalim identitetima te regije.

Pojam Balkan povezuje se s periferijom, tako da nije čudno da se mnogi narodi tog prostora žele (re)definirati kroz druge etničke kriterije i podidentitete, ali ne

³⁸ Alenka KOBOLT, *Zdej smo od tu- a smo še čefurji?*, Ljubljana, 2002.

³⁹ *Isto*, 33.

⁴⁰ Simona ZAVRATNIK, Ana KRALJ, Zorana MEDARIĆ i Blaž SIMČIČ, *Migracije, integracija in multikulturalnost-kontekstualizacije sodobnih migracij skozi javno mnenje: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta. Integracijske politike - vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa*, Univerza na Primorskem, Koper, 2008.

⁴¹ Zala VOLČIČ, "Connecting the Disconnected: "Balkan Culture Studies", *Communication and Critical/Cultural Studies*, 10:2-3, 2013., 334.

i kroz balkanski. Todorova tvrdi kako je Balkan posljednjih nekoliko stoljeća igrao provincijsku i perifernu ulogu, no nesporno je sastavni dio europskih procesa.⁴² Ona ga doživljava kroz njegovu višestruku dvosmislenost, istovremeno zapostavljen i opasan – i za sebe i za druge.⁴³

Balkan je mjesto je vrlo različitih presjeka europske i orijentalne kulture, pa razumijevanje Balkana kao isključivo kvazi-orijentalne egzotike u osnovi zaboravlja izuzetno važan dio povijesnog formiranja društava Balkana – odnosno njihove europske povijesti.⁴⁴ Prema Bakić-Hayden, balkanizam je razvio svoju retoričku paradigmu neovisno o orijentalizmu, s obzirom na vlastitu specifičnu geopolitičku, religijsku i kulturnu lokaciju.⁴⁵ U tom smislu, diskurs balkanizma tretira se kao varijacija orijentalizma, što znači da se različiti oblici – balkanizam i orijentalizam – povezuju.⁴⁶ Također, za razliku od orijentalizma, balkanizam kao akademski diskurs ne počiva na ranijim akademskim tradicijama, jer je posebnu vidljivost dobio tijekom procesa raspada Jugoslavije, kada je Balkan postao jedna od ključnih tema znanstvenog interesa u području društvenih znanosti.⁴⁷

Negativna konotacija koju Balkan nosi, uglavnom je poznata po svojoj agresiji, primitivizmu, zaostalosti i nacionalizmima među narodima.⁴⁸ Kako Zupančič objašnjava, najsiromašnije zemlje u Europi nalaze se u ovom području, kao i vidljivo zaostajanje za drugim europskim zemljama u društvenom i tehnološkom smislu.⁴⁹

U značajnom dijelu slovenskog nacionalnog narativa postoji dihotomija između Europe i Balkana, kroz prizmu kako "sve što je europsko dobro i poželjno", dok je sve što je "balkansko" strano i ne odviše poželjno. S druge strane, posebno se ističe povijesna i kulturna povezanost s europskim društvima. Kako Vezovnik naglašava, "Europa je postala alfa i omega, mjera svega, vrhovno dobro, zbroj svih vrijednosti".⁵⁰

⁴² Marija TODOROVA, *Imaginarni Balkan*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2015., 27-28.

⁴³ *Isto*, 37.

⁴⁴ Peter STANKOVIČ, "Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizem v Sloveniji v devetdesetih letih", *Teorija in praksa*, 39(2), 2002., 234.

⁴⁵ Milica BAKIĆ-HAYDEN, "Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia", *Slavic Review*, 54, 4, 1995., 919.

⁴⁶ *Isto*, 919.

⁴⁷ Andreja VEZOVIK i Ljiljana ŠARIĆ, "Rethinking Europe versus the Balkans. Media Discourses", *Slavic Review*, 74/2, 2015., 238.

⁴⁸ Više: Marija TODOROVA, *Imaginarni Balkan*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2015.; Katarina Luketić, *Balkan od geografije do fantazije*, Algoritam, Zagreb, 2013.; Andreja VEZOVIK, "Diskurzivna konstrukcija slovenske nacionalne identitete", *Analiza časopisnih političnih komentara v obdobju vstopanja Slovenije v Evropsko unijo, Annales, Series historia et sociologia*, 17 (2), 2007., 469-483.

⁴⁹ Jernej ZUPANČIČ, *Geografija Balkana in njegovega obrobja*, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 2015.

⁵⁰ Andreja VEZOVIK, *Diskurz*, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ljubljana, 2009., 150.

Stankovič ističe da je u vrijeme neovisnosti slovenski nacionalizam bio artikuliran gotovo dijametralno suprotno onome što se shvaćalo kao Balkan.⁵¹ Upravo je balkanski identitet bio onaj prema kojem se slovenski definira, od kojeg se razlikuje i prema kojem ima jasne crte razdvajanja.

Ova novija artikulacija slovenskog nacionalizma djelovala je na način uvođenja osnovne binarne opozicije Europe i Balkana i imala je dvije osobitosti.⁵² Prvo, mnoštvo konstruiranih simboličkih značajki (marljivost, preciznost, racionalnost, iskrenost prema "Europi" i lijenost, emocionalnost, neiskrenost, prljavština o "Balkanu" vezano je za ta dva pola, shvaćajući odnos Europe i Balkana, kao odnos između poželjnog i nepoželjnog. Drugo, u političkim, kulturnim i medijskim diskursima, slovenski nacionalni identitet je (bio) u potpunosti smješten u polje "europskog", a svi narodi južno od južne slovenske granice u polje "Balkana". Ukratko, koncept Balkana, u koji su upisane manje-više sve tradicionalne europske predra- sude i negativni stereotipi, bio je simbolički fokus kroz koji je slovenski nacionalizam uspostavljen 1980-ih i legitimiziran u svijesti većine pripadnika slovenske nacije.⁵³

Slovenija kao da je morala izgraditi svoj novi europski identitet odbacivanjem i napuštanjem svih karakteristika balkanstva.⁵⁴ Istovremeno je Lindstrom utvrdila kako se Slovenci doživljavaju kao progresivni, vrijedni, tolerantni i demokratski Europljani, koji se razlikuju od primitivnih, netolerantnih i zaostalih Balkanaca.⁵⁵ Prema njoj, Slovenci žele prikazati slovenski nacionalni identitet kao potpuno drugačiji od jugoslavenske baštine i drugih južnoslavenskih naroda, čime opravdavaju svoju želju za neovisnošću kao nužno oslobođenje od Balkana i istovremeno pravo na pridruživanje europskim institucijama.⁵⁶

4. TKO SU DRUGI? NESLOVENCİ

U Sloveniji su migracije promijenile i preoblikovale kulturnu homogenost nacije. Pored toga, nacionalizam je nesumnjivo jedna ideologija koja je obilježila povijest posljednja dva stoljeća. Predstavlja ideju mobilizacije ljudi oko temeljno čiste i u načelu superiorne nacije, što često dovodi do sukoba s drugim i drugačijim etničkim identitetima. U Sloveniji, kao i mnogim drugim državama i društvima svije-

⁵¹ Peter STANKOVIČ, *Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizem v Sloveniji v devetdesetih letih*, 230.

⁵² *Isto.*

⁵³ *Isto.*

⁵⁴ Andreja VEZOVIK, *Diskurz*, 2009.

⁵⁵ Nicole LINDSTROM, "Between Europe and the Balkans: Mapping Slovenia and Croatia's "Return to Europe" in the 1990s", *Dialectical Anthropology*, 27, 2003., 316.

⁵⁶ *Isto*, 317.

ta, bilo je različitih pojava isključenja onih koji na ovaj ili onaj način nisu pripadali pjesničkoj priči koju je nacija ispričala o sebi.⁵⁷

"Antibalkanizam" je postao bitno polazište za slovenski nacionalizam, pri čemu se balkanski identitet doživljava kroz negativnu konotaciju.⁵⁸ Sve nacije bivše Jugoslavije, osim slovenske, slovenski nacionalizam smatra balkanskim. Jedna od najizraženijih fobija koje doživljava slovenski nacionalizam je "balkanofobija", koja se izražava kroz snažnu sklonost stigmatizaciji i diskriminaciji drugih nacija s prostora bivše Jugoslavije, a koja se može zamijetiti u svim porama života, od svakodnevne političke prakse i kulture do lokalnih i nacionalnih medija.⁵⁹

Prema istraživanjima javnog mišljenja koje su provodile slovenske institucije, a koje se posvećuju pitanju odnosa Slovenaca kao većinskog naroda prema Neslovencima, javno je mišljenje uglavnom negativno, a posebno prema narodima s prostora bivše Jugoslavije.⁶⁰ Tomu je vjerojatno pridonijela slovenska nacionalna pripovijest, koja često konstruira identitet kroz suprotstavljanje srednjoeuropskog kulturnog prostora, s kojim se Slovenija poistovjećuje, i južnoslavenskog prostora, koji se u takvom narativu često prikazuje kao manje razvijen. Sličan narativ mogao bi se pratiti i u Hrvatskoj. Prema višestrukim studijama, stavovi Slovenaca i Hrvata prema balkanskoj terminologiji posebno su ojačali nakon neovisnosti država i njihove želje za pridruživanjem EU.⁶¹

U Sloveniji je 1990-ih izmišljena i popularizirana posebna vlastita imenica za pripadnike bivših jugoslavenskih naroda (Srbe, Hrvate, Bošnjake, Crnogorce, Makedonce i Albance). Svima im je dan jedan naziv: Neslovenci. Dok se druge etničke skupine koje žive u Sloveniji obično nazivaju imenima naroda kojima pripadaju, gore navedene etničke skupine, bez obzira na njihovu etničku pripadnost, različite jezike i religije, pripadaju ovoj posebnoj skupini.

⁵⁷ Peter STANKOVIČ, "Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizem v Sloveniji v devetdesetih letih", 2002.

⁵⁸ Mitja VELIKONJA, TU JE SLO – JE BI GA I MI SMO TU – (Anti)balkanski grafiti in street art urbane krajine, 2011.; Peter STANKOVIČ, "Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizem v Sloveniji v devetdesetih letih", 233.

⁵⁹ Mitja VELIKONJA, TU JE SLO – JE BI GA I MI SMO TU – (Anti)balkanski grafiti in street art urbane krajine, 2011.

⁶⁰ Ana KRALJ, "Ekonomske migracije in delavci migranti v ogledalu javnega mnenja", *Annales, Series historia et sociologia*, 2, 2011., 285-296.; Miran KOMAC i Mojca MEDVEŠEK (ur.), Percepcije slovenske integracijske politike, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2005.

⁶¹ Više: Mitja VELIKONJA, "Bivši domači: Balkanska kultura na Slovenskem po letu 1991", *Balkanica*, 2.3, 2002., 80-86.; Peter STANKOVIČ, "Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizem v Sloveniji v devetdesetih letih", 2002.; Dimitar BECHEV "Constructing South-East Europe: The Politics of Regional Identity in the Balkans" European Studies Centre, University of Oxford, Ramses Working Paper, Oxford, 1/06. 2006.; Andreja VEZOVIČ, Diskurz, 2009.; Jernej ZUPANČIČ, "Geografija Balkana in njegovega obrobja", 2015.

Upravo je ta netolerancija 1990-ih dovela do označavanja ljudi iz bivših jugoslavenskih republika koji su živjeli u Sloveniji tim nazivom. Dobili su imena poput Balkanci, Bosanđerosi (što se odnosi na Bosance), Čefurji, Južnjaci ili Jugosi.⁶² Prema Baltiću problem s ovim terminima je što se koriste prvenstveno za označavanje radničke klase i kriminalnih bandi.⁶³ Ove oznake, stoga, ne funkcioniraju kao etničke oznake, već kao one koje nose društvenu vrijednost.⁶⁴ U tom smislu, postoji odnos moći upisan u etnički diskurs, gdje samopredstavljanje Slovenaca kao Nečefura nije samo neutralna linija razdvajanja koja pomaže razumjeti tko je Slovenac, a tko nije, već i točka reprodukcije nedvosmislene društvene klasifikacije na 'bolje' i 'lošije'.⁶⁵

Široko rasprostranjenom upotrebom i uspostavom termina "Neslovinci" kao sveobuhvatnog pojma za imigrante iz svih republika bivše Jugoslavije, formirana je binarna mitska logika, prema kojoj se ljudi klasificiraju samo kao pripadnici skupina "mi" ili "oni", a gdje "oni" ima uglavnom negativnu konotaciju.⁶⁶ Primjerice, među Slovencima postoji uvjerenje da su ljudi koji su imigrirali u Sloveniju iz bivših jugoslavenskih republika manje obrazovani od Slovenaca ili da uopće nemaju formalno obrazovanje. No, kada se analiziraju statistički podaci utvrđuje se kako nema većih razlika u obrazovnom statusu između Slovenaca i Neslovenaca. Među pripadnicima većinskog stanovništva (Slovinci), prevladavajuća razina obrazovanja je srednjoškolska (54,3%). Slična je situacija među Hrvatima (50,8%), Crnogorcima (52,6%), Makedoncima (47,7%) i Srbima (51,5%) koji žive u Sloveniji.⁶⁷ Pri čemu treba naglasiti kako se kod statistike radi samo o građanima koji stalno žive u Sloveniji, tako da ne obuhvaća privremenu radnu snagu, koja bi mogla imati slabije obrazovanje.⁶⁸

Ipak, takva stigma onemogućuje imigrantima da u potpunosti doprinesu razvoju slovenske države i društva. Slijedom toga, trebaju se istovremeno odvijati dva procesa respektivno: (1) imigranti se moraju prilagoditi životu u zemlji domaćinu i (2) većinska nacija treba prihvatiti imigrante kao ravnopravne članove društva. U

⁶² Kristina PATLJAK, Nekateri vidiki "čefurske" identitete, *Master thesis*, Univerza v Mariboru, Maribor, 2010., 31.

⁶³ Admirja BALTIĆ, 'Predsodki 'Neslovencev' do Slovencev', *Časopis za kritiko znanosti in culture*, 209/210, 2002., 165.

⁶⁴ *Isto*.

⁶⁵ Peter STANKOVIČ, "Pripispevek k politični filozofiji bureka na Slovenskem", u: Tina OSVALD and Deja POPOŠEK (ur.): *Ure popkulture Balkan vrača pogled*, Ljubljana, 2010., 64.

⁶⁶ Mitja VELIKONJA, EVROZA – Kritika novega evrocentrizma, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2005., 5.

⁶⁷ Ana KRALJ, "When Č becomes Ć: discrimination of unrecognized national minorities in Slovenia", *Revija za sociologiju*, 39/4, 2008., 238.

⁶⁸ Bojan DEKLEVA i Špela RAZPOTNIK, "Čefurji so bili rojeni tu - Življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani", *Pedagoška fakulteta v Ljubljani and Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani*, Ljubljana, 2002., 26.

slučaju da ne dođe do implementacije jednog ili oba uvjeta, nastupa netolerancija, etnička distanca, diskriminacija te uvjeti za stvaranje nejednakih mogućnosti za imigrantsku populaciju.⁶⁹

Treba dakako napomenuti, iako slovenski zakoni i mehanizmi za uklanjanje diskriminacije imaju za prioritet izgradnju modela za integraciju imigranata i njihovih potomaka u slovensko društvo i mehanizme za uklanjanje svih oblika diskriminacije to često nije implementirano u praksi.⁷⁰

Pristupanje Slovenije EU, a kasnije i Schengenskom prostoru, imalo je snažan utjecaj na atraktivnost Slovenije za imigraciju. Potonje su posebno koristili slovenski poslodavci, koji su, pod pritiskom zahtjeva za fleksibilnošću tržišta rada i povezanim ukidanjem zaštite rada, tražili jeftinu radnu snagu.⁷¹ Za tvrtke su ovi stranci, privremeni i fleksibilni radnici, s vrlo ograničenim pristupom sustavu socijalnih prava i naknada, bili idealna alternativa inače zaštićenom domaćem radniku. To je posebno bio slučaj s privremenim migrantima, koji bi svoja prava mogli ostvarivati ovisno o stalnom boravku i boravišnoj dozvoli, a koji u slučaju gubitka potonje uopće ne bi mogli ostvarivati svoja prava.⁷² Nešto više od 90% svih migranata koji su došli nakon 2000-tih došlo je iz republika bivše Jugoslavije.⁷³

Također, treba naglasiti kako su narodi iz prostora bivše Jugoslavije, unutar spektra različitih statusa, karakterističnih za klasifikacijske politike europskog prostora, pripadali statusu poželjnih migranata, posebno u specifičnim gospodarskim sektorima.⁷⁴ Budući da je u Sloveniji postojala kronična nestašica radnika u građevinskom sektoru, pripadnici drugih naroda bivše jugoslavenske republike pokazali su se kao idealno rješenje jer su, između ostalog, bili ne samo jeftina radna snaga za slovenske poslodavce, već i vrlo povoljna radna snaga zbog blizine i drugih važnih faktora, poput političkih i povijesnih veza, nedavnog boravka u zajedničkoj državi i poznavanja sa slovenskom kulturom i jezikom.⁷⁵ Ipak, i nadalje postoje analize, koje utvrđuju diskriminaciju uglavnom na temelju jezika i etničke pripadnosti, dok migranti s osobnom radnom dozvolom također imaju velikih poteškoća u pronalaženju zaposlenja.⁷⁶

⁶⁹ Mojca MEDVEŠEK, "Razmišljanja o pojavama nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi", u: Miran Komac (ur.), *Priseljenci – študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 189.

⁷⁰ *Isto*, 190.

⁷¹ Vesna LESKOŠEK, "Migracije in dostop do socialnih pravic v EU in Sloveniji", *Dve domovini*, 43, 2016., 92.

⁷² *Isto*.

⁷³ Mojca PAJNIK, Veronika BAJT i Sanja HERIČ, "Migranti na trgu dela v Sloveniji", *Dve Domovini*, 2010., 154.

⁷⁴ Simona ZAVRATNIK, "Sodobne migracije v mnenjih slovenske javnosti", *Dve domovini*, 2011., 62.

⁷⁵ Danijela FRANGEŽ i Aleš BUČAR-RUČMAN, "Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures", *Police Practice and Research*, 2017., 6.

4.1. NESLOVENCIMA U KULTURI I MEDIJIMA

Kako Velikonja naglašava, čak i u slovenskim masovnim medijima svakodnevno se stvaraju i reproduciraju stereotipi o "Neslovencima", koji bi trebali predstavljati opasnost za slovenstvo i njihovu kulturu. "Južnjaci" se predstavljaju kao niža klasa ili čak kao kriminalci.⁷⁷ Posebno je štetno što se imena poput gore spomenutih Čefura, Jugovića i Južnjaka koriste i u slovenskim medijima.⁷⁸

"U televizijskim serijama, humorističnim emisijama i filmovima, stereotipna slika neobrazovanog, neorganiziranog "Neslovenca" koji loše govori slovenski simptomatski je povezana s manje vrijednim, slabo plaćenim poslom ili kriminalnim aktivnostima".⁷⁹ Na primjeru tri najpopularnije slovenačke zabavne serije u neovisnoj Sloveniji: Teater paradižnik, TV Dober dan i Naša mala klinika, Mlekuž navodi kako se u sve tri spomenute serije, mogu pronaći Južnjaci koji su predstavljeni kao niža klasa: kao čistači (Fata u TV Dober dan) i nosači (Veso u Teater paradižnik i Veso Lolar Ribar u Našoj maloj klinici). I nisu samo društveno stigmatizirani poslom koji obavljaju u takvim serijama, već su i kulturno inferiorni svojim ponašanjem, koje je blago rečeno nazvati egzotičnim, čudnim i neprimjerenim.⁸⁰

Čak i u filmovima s ozbiljnijim društvenim temama se može pratiti sličan narativ, poput Mazzinijeva filma "Izbrisana" iz 2018 godine.⁸¹ Radnja filma prikazuje način na koji je država tretirala izbrisane imigrante tijekom 1990-ih. Glavni lik je žena u dvadesetima; iako je mlada, urbana i obrazovana, te je cijeli život provela u Sloveniji, zbog toga što je rođena u drugoj državi tadašnje federacije, postaje izbrisana i stoga bez ikakvih prava.

Mlekuž također ističe da je u knjizi "Slovenija ide naprijed" ("Slovenija gre naprej") uloga imigranata i njihovih potomaka vjerojatno potpuno prešućena. "Na 130 stranica, koje predstavljaju nogometaše tadašnje slovenačke reprezentacije, u bogatstvu svih mogućih osobnih podataka, detalja, zanimljivosti, ne nalazimo gotovo ništa što bi sugeriralo da je sanjana "slovenska" nogometna reprezentacija bila sastavljena u velikoj mjeri, gotovo većinom, od potomaka imigranata".⁸²

⁷⁶ Mojca PAJNIK, Veronika BAJT i Sanja HERIČ, "Migranti na trgu dela v Sloveniji", *Dve Domovini*, 2010., 156-157.

⁷⁷ Mitja VELIKONJA, "Dom in svet: kultura in študije naroda", u: Aleš DEBELJAK, Petar STANKOVIČ, Gregor TOMC i Mitja VELIKONJA (ur.). *Cooltura: uvod v kulturne študije*, Študentska založba, Ljubljana, 2002., 292.

⁷⁸ Tonči KUZMANIČ, A. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*, Open Society Institute – Slovenia, Ljubljana, 1999., 22.

⁷⁹ Mitja VELIKONJA, "Bivši domači: Balkanska kultura na Slovenskem po letu 1991", *Bal canis*, 2.3, 2002., 81.

⁸⁰ Jernej MLEKUŽ, *ČAPAC.SI ali o burekalizmu in njegovih ugrizih*, Časopis za kritiko znanosti, 37, 235/236, 2009., 275.

⁸¹ Miha MAZZINI, *Izbrisana*, Film, 2018. Imdb. <https://www.imdb.com/title/tt9078014/> (20.5.2025.).

⁸² Jernej MLEKUŽ, *ČAPAC.SI ali o burekalizmu in njegovih ugrizih*, 275.

Prema Stankoviču, prezimena nogometaša iz imigrantskih obitelji uglavnom se pišu slovom Č, a ne slovom Ć, kako su izvorno napisana.⁸³ Kako on dalje objašnjava: "S praktičnog gledišta, to se može razumjeti jer slovo "ć" nije u slovenskoj abecedi. Međutim, s obzirom na to da se imena drugih sportaša sa Zapada, koji nastupaju u Sloveniji, obično pišu u originalu – dakle (također) slovima koja nisu u slovenskoj abecedi – nešto drugo je u pitanju".⁸⁴

Kad je riječ o ulozi nacionalnih medija, Makarovič i Rončević zaključuju da slovenski mediji najčešće pišu o imigrantima kada su uključeni u određeni sukob, problem ili kada postoji neka vrsta napetosti, što je vrlo često slučaj u medijima diljem svijeta.⁸⁵ Ako se određena skupina najčešće spominje u medijima u kontekstu napetosti i sukoba, o njoj se može utvrditi "javna slika problema", čak i ako nije eksplicitno predstavljena u medijima kao uzrok problema. Kako Šabec naglašava, uloga masovnih medija u suočavanju s rasizmom i stereotipima izuzetno je važna, jer masovni mediji predstavljaju glavnu "bazu podataka" te suptilno i neizravno određuju dnevni red tema o kojima ljudi raspravljaju u svojim svakodnevnim razgovorima.⁸⁶

Istovremeno, analizirajući novinske članke u slovenskim medijima, Makarovič i Rončević došli su do zaključka kako se pripadnici južnoslavenskih nacija u medijima uglavnom tretiraju na dva dijametralno suprotna načina: ili kao žrtve (opisane u smislu diskriminacije, marginalizacije, segregacije, kao lišeni manjinskih prava, ili zbog namjernih mjera ili nedostatka istih u slovenskim institucijama i/ili preostalom slovenskom stanovništvu ili iz drugih, bezličnih strukturnih razloga) ili kao uzroci problema za ostatak slovenskog stanovništva, što implicira suprotnu situaciju u kojoj se pripadnici većine predstavljaju kao žrtve manjine.⁸⁷

Slijedom toga, kada su u pitanju etničke skupine poput Roma, a u manjoj mjeri i državljana bivših jugoslavenskih država, uglavnom ih mediji ne predstavljaju kao žrtve, već kao problem.⁸⁸ Pajnik naglašava kako novinari prilikom izvještavanja o marginaliziranim skupinama često ne nude izjavu druge strane pa se može zaključiti kako mediji uspostavljaju stigmatizirajući i diskriminirajući diskurs.⁸⁹ Iako u tome igraju jednu od značajnih uloga, mediji sigurno nisu jedini koji promiču te

⁸³ Peter STANKOVIČ, *Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizmu v Sloveniji v devetdesetih letih*, 2002.

⁸⁴ Jernej MLEKUŽ, *ČAPAC.SI ali o burekalizmu in njegovih ugrizih*, 275.

⁸⁵ Matej MAKAROVIČ i Borut RONČEVIČ, "Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih", *Družboslovne razprave* 22, (52), 2006., 49.

⁸⁶ Ksenija ŠABEC, "Kdo je čefur za kranjskega Janeza: stereotipi in kulturne razlike v sodobnem evropskem kontekstu", 43. seminar slovenskega jezika, *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, NUK, Ljubljana, 2007., 105.

⁸⁷ Matej MAKAROVIČ i Borut RONČEVIČ, *Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih*, 51.

⁸⁸ *Isto*.

⁸⁹ Mojca PAJNIK, Poročanje medijev o marginaliziranih skupinah, *Socialno delo* 42 (2), 2003., 87-94.

negativne diskurse, a u mnogim situacijama imaju ulogu zaštitnika imigranata i pripadnika manjinskih skupina.

Iako je posebno opasna negativna usmjerenost prema određenim skupinama, jednako je opasno njihovo potpuno izostavljanje iz medijskog prostora, kao da nisu sastavni dio društva, jer "to uzrokuje osjećaj isključenosti iz društva i osjećaj njihove društvene marginalizacije, možda čak i getoizacije".⁹⁰ Kralj dodatno potvrđuje ovu tezu citirajući Ivu Garića, predstavnika Saveza hrvatskih društava u Sloveniji: "Najgore što se tiče situacije ovih nacionalnih zajednica je odsutnost iz medija. To je potpuno blokirano, praktički je nemoguće doći do medija."⁹¹

Breznik zaključuje da istaknuti slovenski mediji potiču javnost na mržnju prema neslovenskim etničkim skupinama, homoseksualcima i depriviranim skupinama, jer masovni mediji imaju realnu moć i mogu prikriti cenzuru.⁹² Komac naglašava kako se manjine s prostora bivše Jugoslavije i nove etničke manjine namjerno guraju na rubove medijskog interesa, što dovodi do situacija u kojim se njihov položaj zamagljuje, previđa, ignorira ili ih se tretira isključivo kroz negativni prikaz.⁹³

U odnosu prema Neslovincima se pojavljuje dihotimizacija "mi" i "oni", za koju Pajnik naglašava da Drugi postaju "smetnje u sustavu" – isključuju se, a sve se svodi na vrlo nedvosmislene i vrlo pojednostavljene klasifikacije "dobro/loše", "normalno/abnormalno", pri čemu se pozitivne osobine uvijek pripisuju većinskoj skupini, a negativne osobine manjinskoj skupini.⁹⁴ "Ali stranac se može individualizirati. U novoj sredini u kojoj se nastanio, ako ne živi u skupini i barem djelomično izbjegava grupnu kategorizaciju, to prisiljava okolinu, da ga tako kažemo, gleda kao pojedinca".⁹⁵

ZAKLJUČAK

Slovensko društvo i država se godinama postupno ekonomski razvijaju i jačaju te se njihovo gospodarstvo našlo pred izazovima tržišta rada, koje je nužno trebalo dodatnu radnu snagu, a koje nije bilo dostatno na dotadašnjem radnom tržištu. To

⁹⁰ Miran KOMAC, "Mediji in "nove" narodne skupnosti", u: Miran KOMAC (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 378.

⁹¹ Ana KRALJ, "When Č becomes Ć: discrimination of unrecognized national minorities in Slovenia", *Revija za sociologiju*, 39/4, 2008., 244.

⁹² Maja BREZNIK, "Umazano delo, umazano ljudstvo" u: Vesna LESKOŠEK (ur.), *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2005., 134.

⁹³ Miran KOMAC i Mojca MEDVEŠEK (ur.), *Percepcije slovenske integracijske politike*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2005., 375.

⁹⁴ Mojca PAJNIK, "Poročanje medijev o marginaliziranih skupinah", *Socialno delo* 42 (2), 2003., 87.

⁹⁵ Stane JUŽNIČ, *Identiteta*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1993., 169.

je otvorilo prostor internim jugoslavenskim radnim migracijama prema Sloveniji iz Hrvatske te u kasnijim razdobljima i iz drugih tadašnjih republika bivše Jugoslavije. Već u prvim susretima s novim susjedima, migrantima iz drugih dijelova tadašnje zajedničke države, slovensko većinsko društvo je uspoređivalo sebe s novim migrantima, stavljajući sebe u centar vrijednosti, a druge svojom suprotnošću.

Rad se posvetio dubinskoj analizi odnosa slovenskog društva prema migrantima iz bivših jugoslavenskih republika utvrđujući kako konstrukcija kategorije "Neslovenaca" nije rezultat samo etničkih razlika ili jezičnih prepreka, već duboko ukorijenjenog simboličkog poretka u kojem se nacionalni identitet definira prvenstveno kroz negaciju i distancu od "balkanskog". Antibalkanizam se tako ne očituje samo u političkom i kulturnom diskursu, već i u svakodnevnim praksama, zakonodavstvu, medijima i javnom mnijenju. Migranti iz južnih država, iako nerijetko jezično, kulturno i povijesno bliski većinskom stanovništvu, percipirani su kao društveno niži, prijetnja homogenosti i kulturnoj "čistoći", te se prvenstveno tretiraju kroz narative isključivosti i inferiornosti.

Unatoč formalno razvijenim integracijskim politikama i institucionalnoj podršci, uključujući edukativne i radno-integracijske mjere koje provode državne institucije, stvarna uključenost migranata i dalje nailazi na prepreke. One se očituju u nevidljivim, ali vrlo snažnim oblicima simboličke isključenosti, društvene distance i kulturalne stigmatizacije.

Kako bi se prekinuo ovaj obrazac reprodukcije Drugog/Drugačijeg kao inferiornog i opasnog, potrebno je sustavno preispitati binarne opozicije poput Europa–Balkan, mi–oni, Slovenac–Neslovenac. Umjesto isključivog nacionalnog identiteta, rad poziva na oblikovanje otvorenog, pluralnog i solidarnog društva, koje prepoznaje migrante kao ravnopravne sudionike društvenih procesa – ne samo kao radnu snagu ili "problem", već kao ljude s pravom na dostojanstvo, prepoznavanje i pripadnost, što istovremeno ne isključuje slovensku nacionalnu samosvjest.

Društvena kohezija u suvremenim državama ne može se temeljiti na homogenizaciji i isključivanju, već na stvarnom uključivanju, interkulturalnom dijalogu i prihvaćanju višestrukih identiteta. Time se ne štiti samo pravo migranata na dostojanstven život, već se dugoročno jača otpornost i pravednost samog društva.

LITERATURA

- 1/ Milica BAKIĆ-HAYDEN, "Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia", *Slavic Review*, 54, 4, 1995., 917-931.
- 2/ Admirja BALTIĆ, "Predsodki 'Neslovencev' do Slovencev", *Časopis za kritiko znanosti in culture*, 209/210, 2002., 161-180.
- 3/ Dimitar BECHEV "Constructing South-East Europe: The Politics of Regional Identity in the Balkans" *European Studies Centre*, University of Oxford, Ramses Working Paper, Oxford, 1/06. 2006.
- 4/ Maja BREZNIK, "Umazano delo, umazano ljudstvo" u: Vesna Leskošek (ur.), *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*, Mirovni institut, Ljubljana, 2005., 131-148.
- 5/ Aleš BUČAR-RUČMAN, *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez mejo stereotipov in predsodkov*, ZRC SAZU, Ljubljana, 2014.
- 6/ Bojan DEKLEVA i Špela RAZPOTNIK, "Čefurji so bili rojeni tu - Življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani", Pedagoška fakulteta v Ljubljani and Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 2002.
- 7/ Lucija DEŽAN i Mateja SEDMAK, "Policy and Practice: The Integration of (Newly Arrived) Migrant Children in Slovenian Schools", *Annales, Series Historia et Sociologia*. 2020.
- 8/ Danilo DOLENC, *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio geografski učinki: magistrsko delo*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Ljubljana, 2003.
- 9/ Employment Service of Slovenia, *Integration of foreign workers*, 2024.
- 10/ Eurydice, *National system overview on education systems in Europe – Slovenia 2022/23*, 2003.
- 11/ Danijela FRANGEŽ i Aleš BUČAR-RUČMAN, "Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures", *Police Practice and Research*, 2017.
- 12/ Government of the Republic of Slovenia, "Integration strategy: Knowledge of the Slovenian language is the first condition for successful integration", Ljubljana, November 10, 2023.
- 13/ Damir JOSIPOVIČ, *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, Založba ZRC, Ljubljana, 2006.
- 14/ Stane JUŽNIČ, *Identiteta*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1993.
- 15/ Alenka KOBOLT, *Zdej smo od tu- a smo še čefurji?*, Ljubljana, 2002.
- 16/ Neža KOGOVSŠEK ŠALAMON, "Crimmigration in Slovenia", *Dve domovini*, 2020.
- 17/ Miran KOMAC i Mojca MEDVEŠEK (ur.), *Percepcije slovenske integracijske politike*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2005.
- 18/ Miran KOMAC (2007a), "Mediji in "nove" narodne skupnosti", u: Miran Komac (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007.

- 19/ Miran KOMAC (2007b), "Varstvo novih narodnih skupnosti v Sloveniji", u: Miran Komac (ur.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 35-65
- 20/ Ana KRALJ, "When Ć becomes Č: discrimination of unrecognized national minorities in Slovenia", *Revija za sociologiju*, 39/4, 2008., 235-250.
- 21/ Ana KRALJ, "Ekonomske migracije in delavci migranti v ogledalu javnega mnenja", *Annales, Series historia et sociologia*, 2, 2011., 285-296.
- 22/ Tonči KUZMANIČ, A. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*, Open Society Institute – Slovenia, Ljubljana, 1999.
- 23/ Nicole LINDSTROM, "Between Europe and the Balkans: Mapping Slovenia and Croatia's "Return to Europe" in the 1990s", *Dialectical Anthropology*, 27, 2003., 313-329.
- 24/ Vesna LESKOŠEK, "Migracije in dostop do socialnih pravic v EU in Sloveniji", *Dve domovini*, 43, 2016., 91-102.
- 25/ Katarina LUKETIČ, *Balkan od geografije do fantazije*, Algoritam, Zagreb, 2013.
- 26/ Matej MAKAROVIČ i Borut RONČEVIČ, "Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih", *Družboslovne razprave* 22, (52), 2006., 45-65.
- 27/ Miha MAZZINI, Izbrisana, Film, 2018. Imdb. <https://www.imdb.com/title/tt9078014/> (20. 5. 2025.).
- 28/ Mojca MEDVEŠEK, "Razmišljanja o pojavih nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi", u: Miran KOMAC (ur.), *Priseljenci – študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2007., 187-219.
- 29/ Jernej MLEKUŽ, "ČAPAC.SI ali o burekalizmu in njegovih ugrizih", *Časopis za kritiko znanosti*, 37, 235/236, 2009., 270-277.
- 30/ "Official Gazette of the Republic of Slovenia, Uredba o integraciji tujcev", *Uradni list RS*, št. 70/12, 2012.
- 31/ Mojca PAJNIK, "Poročanje medijev o marginaliziranih skupinah", *Socialno delo* 42 (2), 2003., 87-94.
- 32/ Mojca PAJNIK, Veronika BAJT i Sanja HERIČ, "Migranti na trgu dela v Sloveniji". *Dve Domovini*, 2010.
- 33/ Kristina PATLJAK, "Nekateri vidiki "čefurske" identitete", *Master thesis*, Univerza v Mariboru, Maribor, 2010.
- 34/ Ruža PETROVIČ, *Migracije u Jugoslaviji i etnički aspekt*, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1987.
- 35/ Peter STANKOVIČ, "Uporabe "Balkana": Rock in nacionalizmu v Sloveniji v devetdesetih letih", *Teorija in praksa*, 39(2), 2002., 220-238.
- 36/ Peter STANKOVIČ, "Prispevek k politični filozofiji bureka na Slovenskem", u: Tina Osvald and Deja Popošek (ur.): *Ure popkulture Balkan vrača pogled*, Ljubljana, 2010., 67-78.

- 37/ SURS – Statistični urad Republike Slovenije, *Popis prebivalstva 2021 – osnovni podatki*, 2021.
- 38/ SURS – Statistični urad Republike Slovenije, *Tujci v Sloveniji: Statistični pregled*, 2022.
- 39/ SURS – Statistični urad Republike Slovenije, *Mednarodne migracije in prebivalstvo po državljanstvu, 2020–2024*, 2025.
- 40/ Ksenija ŠABEC, "Kdo je čefur za kranjskega Janeza: stereotipi in kulturne razlike v sodobnem evropskem kontekstu", 43. seminar slovenskega jezika, *Stereotipi v slovenskem jeziku*, literaturi in kulturi, NUK, Ljubljana, 2007., 102-116.
- 41/ Marija TODOROVA, *Imaginarni Balkan*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2015.
- 42/ Niko TOŠIŠIČ, *Slovensko javno mnenje*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1999.
- 43/ Mitja VELIKONJA, (2002a), "Bivši domači: Balkanska kultura na Slovenskem po letu 1991", *Bal canis*, 2.3, 2002., 80-86.
- 44/ Mitja VELIKONJA, (2002b), "Študije Balkanov", *Časopis za kritiko znanosti in kulture*, 209/210, 2002., 143-144.
- 45/ Mitja VELIKONJA, (2002c), "Dom in svet: kultura in študije naroda", u: Aleš DEBELJAK, Petar STANKOVIČ, Gregor TOMC i Mitja VELIKONJA (ur.). *Cooltura: uvod v kulturne študije*, Študentska založba, Ljubljana, 2002., 283-297.
- 46/ Mitja VELIKONJA, *EVROZA – Kritika novega evrocentrizma*, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2005.
- 47/ Mitja VELIKONJA, *TU JE SLO – JEBI GA I MI SMO TU – (Anti)balkanski grafiti in street art urbane krajine*, 2011.
- 48/ Andreja VEZOVIK, "Diskurzivna konstrukcija slovenske nacionalne identitete", Analiza časopisnih političnih komentarjev v obdobju vstopanja Slovenije v Evropsko unijo, *Annales, Series historia et sociologia*, 17 (2), 2007., 469-483.
- 49/ Andreja VEZOVIK, *Diskurz*, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ljubljana, 2009.
- 50/ Andreja VEZOVIK i Ljiljana ŠARIČ, "Rethinking Europe versus the Balkans. Media Discourses", *Slavic Review*, 74/2, 2015., 237-243.
- 51/ Zala VOLČIČ, "Scenes From the Last Yugoslav Generation: The Long March from Yugo Utopia to Nationalisms", *Cultural Dynamics*, Vol. 19, Issue 1, 2007., 67-89.
- 52/ Zala VOLČIČ, "Connecting the Disconnected: Balkan Culture Studies", *Communication and Critical/Cultural Studies*, 10:2-3, 2013., 333-339.
- 53/ Natalija VREČER, "Integracija kot človekova pravica – Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji", Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana, 2007.
- 54/ Simona ZAVRATNIK, Ana KRALJ, Zorana MEDARIČ i Blaž SIMČIČ, *Migracije, integracija in multikulturalnost-kontekstualizacije sodobnih migracij skozi javno mnenje: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta. Integracijske politike - vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitorin*ga, Univerza na Primorskem, Koper, 2008.

- 55/ Simona ZAVRATNIK, "Sodobne migracije v mnenjih slovenske javnosti", *Dve domovini*, 2011., 55-71.
- 56/ Samar ZUGHOOOL, *Migration and Integration from a Gender Perspective in Slovenia*, Zavod Povod, 2021.
- 57/ Jernej ZUPANČIČ, "Geografija Balkana in njegovega obrobja", Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 2015.

SUMMARY

CHALLENGES OF MODERN STATES. MIGRATIONS. THE CONSTRUCTION OF THE OTHER. NON-SLOVENES.

The paper analyses the attitude of Slovenian society towards migrants from the former Yugoslavia, with a special focus on issues of national identity, migration policies, media discourse and public opinion. The focus of the analysis is on the concept of Non-Slovenes – a term that encompasses immigrants from Croatia, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro and Kosovo, who are often perceived as culturally and socially significantly distinct from ethnic Slovenians.

A historical overview of migration flows shows that Slovenia, thanks to its economic development, was a frequent destination for economic migrants from less developed Yugoslav regions. Over time, these migrants became a significant part of the social structure, but their integration remained superficial. The dominant narratives of Slovenian nationalism, especially after independence, defined Slovenian identity in opposition to the "Balkans", which are symbolically associated with disorder, chaotic and uncivilized.

The paper further analyses media discourse through the portrayal of Non-Slovenes in the media using negative stereotypes: as criminals and disruptors of social order. Public opinion surveys confirm the persistent prejudices and ethnic distance of a part of the Slovenian public, while institutional integration policies are often selective or not implemented in practice. In conclusion, the paper indicates the need to deconstruct national identity based on exclusion, and to promote a more inclusive and pluralistic understanding of Slovenian society.

Key Words: Slovenia; Non-Slovenes; Balkans; anti-balkanism; nationalism.